

YHDENVERTAISUUS

VALTUUTETTU

DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐÁÁITTARDEADDJI

Lausunto

1 (11)

25.10.2019

VWTDno-2018-539

Syyttäjälaitos
Itä-Suomen alue
KiS Osmo Manninen

YHDENVERTAISUUSVALTUUTETUN LAUSUNTO RIKOSASIASSA R 18/4829

Syyttäjälaitos on yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 27 §:n mukaisesti varannut yhdenvertaisuusvaltuutetulle mahdollisuuden tulla kuulluksi rikosasian 5740/R/32251/18 syyteharkinnassa. Asiassa on kyse asianomistajien alkupe-
rään perustuvasta ihmisarvon loukkaamisesta jota arvioidaan syrjintärikok-
sena ja kunnianloukkauksena. Epäilty on tivolissa laitteen ylläpitäjän tehtä-
vässään asianomistajien tullessa paikalle laittanut soimaan kappaleen ”Ei
myö myyvä villihevosia”, jossa on romaneihin kohdistuva huomion asian-
omistajiin. Asianomistajat ovat romaniperhe, johon kuuluu alaikäisiä lapsia.

Yhdenvertaisuuslainsäädännön ja rikoslainsäädännön suhde

Yhdenvertaisuutta loukkaavien tekojen rikosoikeudellinen arviointi kuuluu ensisijaisesti esitutkintaviranomaisille, syyttäjille ja viimekädessä riippumat-
tomille tuomioistuimille. Käytäntönsä mukaisesti valtuutettu ei näin ollen
ota kantaa siihen, onko epäilty syyllistynyt rikokseen.

Yhdenvertaisuuslain 27 §:ssä säädetään kuitenkin, että tuomioistuimen on
yhdenvertaisuuslain soveltamista koskevassa asiassa ja syyttäjän ennen
syytteen nostamista syrjintärikoksesta varattava valtuutetulle mahdollisuus

tulla kuulluksi. Esitöiden mukaan lainsäätäjän tarkoituksena on ollut, että valtuutetulla, jolla on erityisasiantuntemusta syrjinnästä ja sen eri ilmene-mismuodoista, olisi arvioinneillaan mahdollisuus vaikuttaa syrjintäkiellon ri-kosoikeudellisen arvioinnin kehitykseen oikeuskäytännössämme.

Valtuutetun näkemysten huomioon ottaminen on perusteltua myös työsy-rjintää koskevan korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen KKO:2015:41 va- lossa. Päätöksessä todetaan, että ”vaikka rikoslain soveltaminen on lähtö- kohtaisesti itsenäistä ja muusta lainsäädännöstä riippumatonta, voidaan ri- koslain säännösten tulkinnassa tukeutua kuvatuin rajoittein siihen, miten samankaltaiset tilanteet on muualla lainsäädännössä säännelty”. Yhdenver- taisen kohtelun periaatteeseen viitaten, korkein oikeus toteaa samassa pää- töksessä myös, että ”ei ole perusteltua, että syrjintäkieltoa ilman painavia syitä tulkittaisiin eri tavoin oikeusjärjestyksen eri alueilla”. Valtuutettu to- teaa, että syrjinnän käsitettä tulkittaessa on otettava huomioon paitsi yh- denvertaisuuslaki ja perustuslain syrjinnän kieltö myös yleiseurooppalainen yhdenvertaisuussäätely ja käytäntö.

Syyteharkinnassa oleva asia yhdenvertaisuus- ja rikoslain näkökulmista

Yhdenvertaisuuslain mukainen arviointi

Valtuutettu arvioi teon ensin yhdenvertaisuuslainsäädännön näkökulmasta ja sen jälkeen rikosoikeudellisesti.

Yhdenvertaisuuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa syrjiä alkuperän perusteella. Yhdenvertaisuuslain 10 §:n mukaan syrjintä on välitöntä, jos jotakuta koh- dellaan henkilöön liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta on kohdeltu, kohdellaan tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilan- teessa. Lain 8 §:n mukaan välittömän (10 §) ja välillisen (13 §) syrjinnän lisäksi laissa tarkoitettua syrjintää on mm. häirintä. Lain 14 §:n mukaan henkilön ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaava käyttäytyminen on häirintää, jos loukkaava käyttäytyminen liittyy 8 §:ssä tarkoitettuun syy- hyn ja käyttäytymisellä luodaan mainitun syyn vuoksi henkilöä halventava tai nöyryyttävä taikka häntä kohtaan uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemyksen mukaan epäilty teko on katsottava yhdenvertaisuuslain mukaiseksi syrjinnäksi, joko häirinnäksi (14 §) tai välittömäksi syrjinnäksi (10 §).

Syy-yhteys asianomistajien alkuperään

Sekä asianomistajien sekä epäillyn kertomusten perusteella näyttää selvältä, että epäilty on laittanut kyseisen kappaleen soimaan nimenomaan, koska hän on havainnut romanitaustaisia henkilöitä eli asianomistajat laitteen läheisyydessä. Hänen mielestään kappaleessa ei pilkata romaneita, vaan se on vain hauska. Epäillyn kertoman mukaan myös jotkut romanitautaiset ovat aiemmin pyytäneet häneltä sen soittamista. Asianomistajat ovat puolestaan kertoneet, että epäilty viittasi eri elein kappaleen valinnan liittyvän juuri heidän läsnäoloonsa ja sai heidät näin myös muiden asiakkaiden huomion kohteeksi. Epäillyn toiminta näyttää siis näin ollen olevan selvässä syy-yhteydessä asianomistajien alkuperään.

Romaneihin kohdistuvasta syrjinnästä

Yhdenvertaisuusvaltuutetulle tulleissa romanien yhteydenotoissa liittyen syrjintäepäilyihin yksityisessä palvelutarjonnassa on tyypillisesti kyse palvelun epäämisestä tai palvelun tarjoamisesta rajoitetummin tai loukkaavin ehdoin. Taustalla ja vaikuttimena ovat usein stereotyyppiset käsitykset, joiden seurauksena romaniasiakasta ei kohdella yksilönä vaan ryhmänsä edustajana.

EU-komission tänä vuonna julkaisemassa, haastatteluihin perustuvassa nk. Eurobarometri-raportissa todetaan suomalaisten asenteisiin romaneita kohtaan liittyvän yhä paljon kielteisiä piirteitä.¹

Romaneihin ryhmänä kohdistuvat kielteiset ennakkoluulot tulevat näin esiin yksittäisinä syrjintätapauksina. Syrjinnän ja häirinnän kohteeksi joutuminen on monille romaneille toistuvaa. Kuitenkin esimerkiksi oikeusministeriön julkaisusta 7/2016² käy ilmi, että vain murto-osa vihapuhetta tai häirintää kohdanneista romaneista tekee siitä ilmoituksen. Selvityksessä todetaan syyksi ensinnäkin, että tekijä on usein tuntematon. Lisäksi erityyppistä häirintää ja syrjintää tapahtuu usein, eikä romanien luottamus viranomaisiin asioiden

¹ <https://ec.europa.eu/comfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/87768>

² <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-496-9>

eteenpäin viemisessä ole kokemusten perusteella korkea. Häirintä, vihapuhe ja erilainen syrjintä vaikuttavat romanien yleiseen turvallisuudentunteeseen ja viranomaisluottamukseen. Romanit kuvasivat seurauksia paitsi ”epämiellyttävänä olona” ja vaikutuksena heidän psyykkiseen terveyteensä, niin myös tiettyjen alueiden systemaattisena välttämisenä ja pelkona lasten puolesta. Selvityksessä todetaan, että ennakkoluuloihin perustuva syrjintä aiheuttaa sen uhreille pidemmällä tähtäimellä ulkopuolisuuden tunnetta ja konkreettisia ongelmia elämän eri osa-alueilla.

Häirintä

Yhdenvertaisuuslain valmisteluasiakirjoissa (HE 19/2014 vp s.78) todetaan, että lain 14 §:n mukaisessa loukkaavassa käyttäytymisessä eli häirinnässä on kyse ihmisarvoa loukkaavasta käyttäytymisestä. Ihmisarvon loukkaavuudesta sanotaan seuraavaa: ”Ihmisarvon käsite viittaa kaikkien ihmisyksilöiden synnynnäiseen ja luovuttamattomaan arvoon sekä jokaisen oikeuteen nauttia perustavanlaatuisista oikeuksista yhdenvertaisesti muiden kanssa. Ihmisen luontainen arvo ei riipu hänen alkuperästään, iästään, terveydentilastaan tai muista ominaisuuksistaan taikka muiden mielipiteistä ja arvostuksista. Ehdotetussa säännöksessä tarkoitettulla tavalla ihmisarvoa loukkaavana voidaan pitää sellaista käyttäytymistä, joka osoittaa perustavanlaatuisia kunnioituksen puutetta henkilöä kohtaan 8 §:n 1 momentissa tarkoitettun syyn takia tai, joka tällaisesta syystä kyseenalaistaa henkilön oikeuden tulla kohdelluksi yhdenvertaisesti muiden kanssa.”

Esityksen mukaan häirintää on paitsi loukkaamistarkoituksessa harjoitettu häirintä, niin myös menettely, joka tosiasiasa johtaa henkilön loukkaamiseen. Esimerkkinä mainitaan erityisesti kansanryhmää halventava leikinlasku, joka saattaa loukata kyseiseen ryhmään kuuluvan henkilön ihmisarvoa, vaikka tähän ei suoranaisesti olisi pyrittykään.

Tarkasteltaessa, onko kyse laissa määritellystä perustavanlaatuisesta kunnioituksen puutteesta, on siis otettava huomioon sekä tekijän ymmärrys menettelyn loukkaavasta luonteesta että sen tosiasiallisesti loukkaava seuraus.

Edellä kuvattu taustatieto romaneihin kohdistuvasta syrjinnästä on olennaista syyteharkinnassa olevan asian oikeudellisessa arvioinnissa. Kyseisen musiikkikappaleen sanoituksessa romanitaustaisia henkilöitä verrataan epäsuorasti rikollisiin ja annetaan kuva heidän epärehellisyydestään sekä

käytetään heistä halventavaa kieltä, kuten termi ”manne”. Tämän perusteella kappale on omiaan loukkaamaan ja halventamaan juuri romanitautaisia henkilöitä.

Häirinnän määritelmään sisältyvän käyttäytymisen käsite on laaja ja kattaa erilaiset viestinnän tavat, esimerkiksi puheet, ilmeet, eleet tai epäasiallisen materiaalin esille laittamisen (KHO 2011:22, HE 19/2014 vp s.78). Asianomistajat saatettiin kappaleen soittamisella ja epäillyn eleillä yleisen huomion kohteeksi heidän alkuperäänsä liittyvän kielteisen sanoman yhteydessä. Kuulustelupöytäkirjan mukaan se johti siihen, että heille naureskeltiin, heitä tuijotettiin ja jopa kuvattiin kännyköillä, eikä heillä ollut mahdollisuutta välttää tilannetta. Teko kohdistui lisäksi alaikäisiin lapsiin; kuulustelupöytäkirjan mukaan perheen 8-vuotias tunnisti selvästi perheensä tulleen julkisesti pilkatuksi alkuperänsä vuoksi. Epäillyn mahdollisesti alun perin ”hupailuksi” tarkoitettu käyttäytyminen oli siis ihmisarvoa loukkaavaa ja loi tosiasiallisesti ja myös objektiivisesti arvioiden nöyryyttävän ilmapiirin, mistä johtuen epäillyn toiminta on katsottavissa yhdenvertaisuuslain vastaiseksi häirinnäksi (HE 19/2014 vp s.78).

Yhdenvertaisuuslain esitöiden perusteella on ilmeistä, että vaikka epäilty itse koki asian ”hauskuutena”, ei tämä seikka muuta sitä, etteikö tilannetta tulisi katsoa yhdenvertaisuuslain mukaiseksi häirinnäksi.

Korkein hallinto-oikeus on aikaisemmin käsitellyt Yleisradio Oy:n esittämiä Manne-tv/Romano-tv -nimisiä humoristiseksi tarkoitettuja ohjelmasarjoja mahdollisena romaneihin kohdistuvana häirintänä (KHO 2011:22). KHO katsoi, että sarja ennen kaikkea toi esille valtaväestön romaneihin kohdistuvia stereotyyppisiä asenteita, eikä niitä esitetty tosiasioina. Näin ollen, sekä huomioon ottaen myös ohjelmasarjan nauttima perusoikeudellinen sananvapaus taiteellisena ilmaisuna, sen esittämisen ei katsottu tahallisesti loukkaavan romaniväestöä siten, että se olisi luonut yhdenvertaisuuslain 14 §:ssä määriteltyä loukkaavaa ilmapiiriä romaniväestöä kohtaan. Ohjelma ei KHO:n mukaan myöskään tosiasiallisesti johtanut vakaviin yhdenvertaisuuslain 14 §:n mukaisiin häiritseviin seurauksiin, vaikka sarjan karrikoidut romanihahmot ja jotkut kuvatuista satiirityyppisistä tilanteista saattoivatkin loukata osaa romaniväestöstä.

Syyteharkinnan alla oleva teko ei valtuutetun arvioinnin mukaan kuitenkaan ole verrattavissa Yleisradion satiiriohjelmaan. Nyt arvioitava teko kohdistuu

nimenomaan tiettyyn romaniperheeseen, eikä sillä ole tyypillisesti ajatellen voitu välittää sellaista satiirinomaista ilmaisua valtaväestön asenteista kuin mikä oli televisiosarjan tarkoituksena. Teko aiheutti myös tosiasiallisen häirintätilanteen. Vaikka itse musiikkikappaleen sanoitus saattaa nauttia sananvapaudellista suojaa, se ei oikeuta kappaleen esittämistä kyseisessä tilanteessa niillä tavoin millä se tehtiin.

Lisäksi ohjelmasarjan teosta on jo kulunut yli 10 vuotta. Viime vuosikymmenä lisääntynyt tietoisuus romaniväestön ja muihin vähemmistöryhmiin kohdistuvasta syrjinnästä on vaikuttanut yhteiskunnallisiin asenteisiin hyväksyttävistä ilmaisuista, minkä tulisi tulla esiin myös lainsoveltamisessa.

Välitön syrjintä

Siihen, että häirintä on siviilioikeudellisessa syrjintälainsäädännössä käsitelty erillisenä pykälänä, voidaan olettaa vaikuttaneen EU-direktiivien 2000/78/EC ja 2000/43/EC toimeenpano. Häirintä nostettiin kyseisissä direktiiveissä erilliseen artiklaan, jotta tämän vakavuus tulisi paremmin esille. Tämän ei kuitenkaan ole katsottu muuttaneen sen käsitteellistä merkitystä yhtenä välittömän syrjinnän muotona (katso esim. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-handbook-non-discrimination-law-2018_en.pdf s. 64). Vaihtoehtoisesti teko voidaan näin ollen nähdä yhdenvertaisuuslain 10 §:n mukaisena välittömänä syrjintänä. Asianomistajat ovat valtuutetun arvion mukaan vertailukelpoisessa asemassa muihin tivolissa käyviin asiakkaisiin nähden oikeudellisesti relevanttien olosuhteiden osalta. Jokaisella asiakkaalla on oikeus vierailta tivolissa kohdeltuna yhdenvertaisesti.

On siis arvioitava, onko asianomistajia kohdeltu epäsuotuisammin kuin muita asiakkaita siksi, että laitteessa on soitettu kyseinen kappale sekä epäillyn muun käytöksen vuoksi. Kohtelun epäsuotuisuudesta todetaan yhdenvertaisuuslain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä esimerkiksi seuraavasti:

”Epäsuotuisalla kohtelulla viitattaisiin sellaiseen menettelyyn, joko tekoon tai laiminlyöntiin, jolla menettelyn kohde asetetaan muihin nähden huomponaan asemaan. Kyse voi siten olla esimerkiksi rajoitusten, vaatimusten, rasitteiden tai velvoitteiden asettamisesta vain tietyille henkilölle tai

henkilöryhmälle samoin kuin esimerkiksi jonkin yleisesti saatavilla olevan etuuden, palvelun tai oikeuden epäämisestä tai rajoittamisesta” (HE 19/2014 s. 70).

Asianomistajat saivat tivolissa selvästi huonompaa palvelua heidän etnisen alkuperänsä johdosta verrattuna muihin asiakkaisiin. Valtuutetun näkemyksen mukaan kappaleen soittaminen ja epäillyn muu käytös kyseisessä tilanteessa olivat objektiivisesti arvioiden senkaltaista asianomistajiin kohdistunutta hyvin loukkaavaa palvelua, että asianomistajat joutuivat YVL 10 §:ssä tarkoitetulla tavalla epäsuotuisampaan asemaan muihin asiakkaisiin nähden. Epäillyn elehtiminen laulun soimaan laittamisen yhteydessä sai muiden paikalla olleiden asiakkaiden huomion kääntymään asianomistajiin, mikä entisestään vahvisti asianomistajien yhdenvertaisuuslain 10 §:n mukaista huonompaa asemaa.

Näin ollen valtuutettu katsoo tulla näytetyksi, että asianomistajia on kohdeltu epäsuotuisammin kuin muita asiakkaita asianomistajien romanitautan vuoksi.

Etniseen alkuperään perustuva erilainen kohtelu on oikeutettavissa vain yhdenvertaisuuslain 11 §:n mukaisissa tilanteissa. Kyseisessä pykälässä vaaditaan, että oikeuttamisperusteesta on säädetty tarkkarajaisesti ja täsmällisesti laissa ja, että sillä on hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saamiseksi ovat oikeasuhtaisia. Tällaista lakia tai tavoitetta ei kuitenkaan ole tässä asiassa yksilöitävissä.

Asian rikosoikeudellisesta arvioinnista

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että syyteharkinnassa olevaa asiaa on perusteltua arvioida syrjintärikoksena. Rikoslain syrjintärikosta koskevien esitöiden valossa on ilmeistä, että syrjintärikossäännöstä on mahdollista soveltaa juuri nyt käsillä olevan kaltaisissa häirintätyyppisissä tilanteissa.

Syrjintätoimena mainitaan rikoslain syrjintärikosta koskevan 11:11 1 kohdassa se, että tekijä ei palvele jotakuta yleisesti noudatettavilla ehdoilla syrjintäperusteen vuoksi. Rikoslain esitöissä (HE 94/1993) on esimerkkinä erityisen räikeästä käytännöstä poikkeamisesta annettu juuri asiakkaan palveleminen nöyryyttävällä, halveksuntaa osoittavalla tai muulla asiakasta loukkaavalla tavalla.

Pykälän 3 kohdassa mainitaan syrjinnän tekotapana myös jonkun asettaminen ilmeisen eriarvoiseen tai muita olennaisesti huonompaan asemaan. Rikoslain esitöiden mukaan syrjintää ei kuitenkaan olisi merkitykseltään vähäinen tai perusteiltaan tulkinnanvarainen asettaminen eriarvoiseen tai muita huonompaan asemaan. Syrjintänä ei voida pitää erilaisten perusteiden asettamista sinänsä, vaan sillä tavoin tapahtuvaa erottelua, että se johtaa käytäntöön sovellettuna jonkun asettamiseen olennaisesti huonompaan asemaan kuin muut. Rikosoikeudellisesta rangaistavuudesta on lisäksi todettu, että vaikka se edellyttää tahallisuutta, rangaistavalta syrjinnältä ei kuitenkaan voida edellyttää nimenomaista, lainkohdassa mainituista perusteista johtuvaa syrjintätarkoitusta. Tahallisuus edellyttää ainoastaan tietoisuutta syrjintäperusteen olemassaolosta ja merkityksen antamista sille henkilön kohtelussa (HE 94/1993 s. 36).

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että kyseinen perustelu tässä asiassa relevanttien seikkojen osalta on yhdenmukainen yhdenvertaisuuslain esitöiden perustelujen kanssa.

Syrjinnän uhrien oikeusturvan mahdollisimman kattavan toteutumisen turvaamiseksi valtuutettu katsoo lisäksi, että syyttäjän tulisi kyseisessä tapauksessa arvioida syytteen esittämistä myös kunnianloukkauksesta rikoslain 24 luvun 9 § mukaan. Tässä yhteydessä on syytä huomioida rikoslain 6 luvun 5 § (8.5.2015/564), jonka mukaan yksi rangaistuksen koventamisperusteista on rikoksen tekeminen etniseen alkuperään perustuvasta vaikuttimesta. Oikeuskirjallisuudessa todetaan lisäksi, että syrjintärikoksesta joka kärjistyy kunnianloukkaukseksi, tulee tuomita ilman konkurrenssia, eli kummastakin rikoksesta tulee tuomita erikseen rangaistus. (katso Ari-Matti Nuutila ja Kimmo Nuotio, Rikosoikeus, Oikeuden perusteokset 4. painos 2013 s. 278).

Huomioiden romanien tosiasiallisen alttiuden syrjinnälle ja sen historiallisesti pitkän taustan, on erityisen tärkeää, että viranomaiset puuttuvat voimakkaasti syrjintätekoihin, jotta nuorempi sukupolvi välttyisi vastaavilta tilanteilta. Nuutila ja Nuotio ottavat lakikommenteissaan esille erityisesti romaneihin kohdistuvan syrjinnän toistuvuuden ja lievien sakkorangaistusten puutteellisuuden syrjinnän torjumiseksi (katso em. Rikosoikeus s. 274).

Asianomistajan yksityisoikeudellisten vaatimusten ajamisesta

Syrjinnän uhrilla on oikeus sekä yhdenvertaisuuslain 23 §:n mukaiseen hyvitykseen kohtaamastaan oikeudenloukkauksesta että vahingonkorvaukseen teon aiheuttamasta kärsimyksestä ja mahdollisesta aineellisesta vahingosta. Vahingonkorvauslain mukaan korvausta voi saada loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä, esimerkiksi jos henkilö on joutunut syrjityksi rangaistavaksi säädetyllä teolla tai hänen ihmisarvoaan on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta vakavasti loukattu muulla vastaavalla tavalla.

Yhdenvertaisuuslain 23 § antaa syrjinnän uhrille mahdollisuuden hakea hyvitystä syrjinnästä siltä tavaroiden ja palveluiden tarjoajalta, joka on lain vastaisesti syrjinyt häntä. Käsillä olevassa asiassa yhdenvertaisuuslain 23 §:n mukainen hyvitysvastuu on Tivoli Sariola Oy:llä.

Esimerkiksi Keski-Pohjanmaan käräjäoikeus (R 17/404) antoi syksyllä 2017 tuomion syrjintärikosasiassa, jossa kolme henkilöä kohdeltiin syrjivästi vaateliikkeessä etnisen alkuperän vuoksi. Kyseinen yritys ja sen syrjintään syyllistynyt työntekijä määrättiin yhteisvastuullisesti maksamaan kullekin syrjinnän uhrille 500 euroa vahingonkorvausta kärsimyksestä. Lisäksi yritys tuomittiin maksamaan kullekin syrjinnän uhrille 1.000 euroa yhdenvertaisuuslain mukaista hyvitystä. Kaupan toiminnasta vastaava työntekijä syyllistyi syrjintään kieltäytyessään aluksi päästämästä kolme henkilöä liikkeeseen ilman vartijan läsnäoloa ja palveli lopulta liikkeen sisällä kyseisiä asiakkaita rajoittavammin kuin muita asiakkaita.

Valtuutettu toteaa, että korvausvaateiden oikea kohdentaminen ja vaatiminen yhdenvertaisuuslain ja vahingonkorvauslain mukaisesti on monimutkainen kysymys. Asianomistajat eivät välttämättä ole, kuten eivät välttämättä heidän avustajansakaan, tietoisia oikeudesta vaatia vahingonkorvauslain mukaista kärsimyskorvausta sekä yhdenvertaisuuslain mukaista hyvitystä. Asianomistajia tulisikin informoida oikeudesta esittää vahingonkorvauslain mukainen korvausvaatimus sekä oikeudesta vaatia erikseen yhdenvertaisuuslain 23 §:n mukaista hyvitystä palvelujen tarjoajalta, joka on heitä syrjinyt. Tämän osalta asianomistajille tulee selvittää myös mahdollinen kulu-riski sen varalta, jos syyte tai mahdolliset syytteet tulisivat osin tai kokonaan hylätyksi.

Valtuutetun näkemyksen mukaan olisi suotavaa, että ROL 3:9.1 mukaisesti syyttäjä ottaisi mahdollisimman usein syrjintärikosasiassa ajaakseen asianomistajan yksityisoikeudellisia vaatimuksia. Kuten valtakunnansyyttäjän

yleisessä ohjeessa VKS:2006:3 todetaan, oikeuspoliittisesti ja yleisen edun kannalta on tärkeää, että vastaaja joutuu vastuuseen myös aiheuttamastaan vahingosta, mitä tavoitetta syyttäjän velvollisuus yksityisoikeudellisten vaatimusten ajamiseksi edistää. Viitaten valtakunnansyyttäjän ohjeeseen valtuutettu kiinnittää huomiota myös siihen, että mikäli syyttäjä katsoisi asianomistajan esittämän vaatimuksen määrältään kohtuuttomaksi, tulisi hänen pyrkiä informoimaan asianomistajaa oikeuskäytännön mukaisesta korvausmäärästä ja sen johdosta tiedustella asianomistajan halukkuutta tarkistaa vaatimustaan.

Syrjintärikosten vakavuudesta ja yhdenvertaisuuslain mukaisten hyvitysten määrästä

Syrjintä etnisen alkuperän perusteella on erityisen vakavaa. Suomea sitovat ja syrjinnän vastaista lainsäädäntöämme ohjaavat EU-direktiivit (2000/43/EY ja 2000/78/EY) edellyttävät, että seuraamukset syrjinnän loukkauksista ovat tehokkaita, oikeasuhtaisia ja varoittavia. Syrjinnän uhrille maksettavan hyvityksen tavoitteena on korvata uhrille se, että hänen ihmisarvoaan on loukattu.

Hyvityksen tuomitseminen ei edellytä näyttöä kärsimyksen aiheutumisesta, vaan teon luonne riittää korvauksen perusteeksi. Valtuutettu viittaa kahteen tapaukseen, joissa rikosoikeudellisen seuraamuksen lisäksi on tuomittu yhdenvertaisuuslain mukaista hyvitystä syrjinnän uhrille. Toisessa tapauksessa hyvitystä tuomittiin 1.000 euroa molemmille asianomistajille erikseen ja toisessa asianomistajalle tuomittiin maksettavaksi 2.000 euroa. Molemmissa tapauksissa on ollut kyse alkuperään perustuvasta syrjinnästä palvelujen tarjonnassa (Helsingin HO 23.11.2005, R 05/1302 ja Vantaan KO 9.11.2005, R 05/1261).

Hyvityksen määrän arvioinnissa on tässä tilanteessa valtuutetun näkemyksen mukaan annettava merkitystä muun muassa sille, että syrjintä on tapahtunut sivullisten henkilöiden nähdessä tilanteen. Syyteharkinnan alla olevassa teossa sivullisten huomio on ollut olennainen osa tilanteen nöyryyttävyttä. Epäilty on lisäksi eri elein tietoisesti kohdistanut sivullisten huomion tilanteeseen.

Valtuutettu korostaa lopuksi, että määrättäessä asianomistajille hyvitystä ja korvausta on syytä huomioida, että asianomistajista kaksi on alaikäisiä, joiden voidaan katsoa ikänsä vuoksi olevan erityisen haavoittuvassa ja aikuisiin nähden heikommassa asemassa. Vanhempi perheen lapsista on kuulustelupöytäkirjan mukaan selkeästi kokenut perheensä tulleen julkisesti pilkatuksi alkuperänsä vuoksi. Valtuutetun arvion mukaan nämä seikat tulee ottaa huomioon hyvityksen ja vahingonkorvauksen määrää korottavina tekijöinä. Valtuutettu pyytää syyttäjää myös ylipäätään huomioimaan lasten erityiset tarpeet oikeudenturvan suhteen asian käsittelyn aikana (katso YK:n yleissopimus lapsenoikeuksista 60/1991, erityisesti 2, 3 ja 16 artiklat).

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pyytää syyttäjää saattamaan tämän lausunnon asianomistajien tietoon. Lisäksi valtuutettu pyytää saada tiedon syyteharkinnan lopputuloksesta sähköpostitse osoitteeseen: yvv@oikeus.fi.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kirsi Pimiä

Ylitarkastaja

Katri Linna